

Inspirationsmateriale til ”Skabelsens dag”-gudstjenester

udarbejdet af Viborg stifts Gudstjenesteudvalg

Overvejelser om gudstjenestens fokus:

Dette inspirationsmateriale er udarbejdet af Viborg stifts Gudstjenesteudvalg efter ønske fra biskop Henrik Stubkjær – som en alternativ mulighed til den traditionelle høstgudstjeneste, hvor denne måske efterhånden giver knap så meget mening eller bare trænger til en nygennemtænkning eller opfriskning.

Skabelsesgudstjenesten udspringer af et økumenisk tiltag til ære for Gud skaberen og erindring om ansvar og taknemmelighed for skabelsens mysterium.

Skabelsesgudstjenesten kan efter menighedsrådets beslutning lægges på højmessens plads en søndag eller på en anden dag i perioden fra 1. september til 4. oktober, som ifølge en gammel tradition i den ortodokse kirke, kaldes skabelsestiden.

Liturgiforslag:

(Længere nede er der konkrete forslag til bønner, tekster, prædikenideer, salmer, tegnhandlinger, præ- og postludier m.m.)

Gudstjeneste på højmessens plads:

PRÆLUDIUM

INTRODUKTION En kort introduktion kan forklare formålet med Skabelsens Dag og den kommende tid med fokus på skabelsen – evt. oplæst ved kirkesanger, der leder over i indgangsbønnen.

INDGANGSBØN / INDLEDNINGSKOLLEKT

SALME

LÆSNING fra Det Gamle Testamente

SALME // stilhed // meditativ musik

LÆSNING fra Det Nye Testamente

TROSBEKENDELSE

SALME

EVANGELIUM, PRÆDIKEN, KIRKEBØN (Kirkebønnen kan i stedet evt. lægges før eller efter nadver)

SALME

NADVER (eller erstattes med Lystænding // Tegnhandling)

SALME

BØN // Takkebøn for nadveren – el. for tegnhandlingens tema

VELSIGNELSE

SALME

UDGANGSKOLLEKT (Sidste salme og kollekt kan evt. udelades, så velsignelsen står som det sidste inden postludium med eventuel udgangsprocession)

POSTLUDIUM

Konkret forslag til en kort liturgi – familie-minded

(Tema: Forunderlige verden / Taknemlighed / Tæl dine velsignelser)

Hvis der er mange børnefamilier, kan nogle af salmerne evt. byttes ud med nogle sange (se forslag på de sidste sider)

Præludium

Velkomst + Bøn

Gud

Jeg har aldrig set et alvorligt træ.

Jeg har aldrig set en alvorlig fugl.

Jeg har aldrig set en alvorlig solopgang.

Jeg har aldrig set en alvorlig stjernenat.

Nej, det er som om skabningen ler på sin egen måde; - danser på sin egen måde.

Måske vi mennesker ikke forstår det – men det er som om hele skaberværket er én stor fest...

Hjælp os Gud til at se det.

Amen

(Ukendt oprindelse)

Salme: 15: Op, al den ting

Læsning: Genesis 1,1ff *eller* Sl 8 i uddrag (Når jeg ser din himmel) *eller* 1. Thess. 5,16ff (Vær altid glade)

Salme: 392: Himlene Herre – eller 13: Måne og sol

Evangelium: Luk. 5,1-11 – Peters fiskefangst (gerne som drama eller genfortælling, hvis der er mange børn)

Temaer til prædikenen: Tæl dine velsignelser; taknemlighed; Guds godhed og verdens forunderlighed.

Verden skal genfortrylles. Økoteologiens påstand: Verden/skabelsen er ét stort bankende hjerte.

Udvidelse af næstekærlighedsbuddet; udvidelse af barmhjertighedsbegrebet/værdighedsbegrebet.

Det gælder hele skabelsen.

Salme 367 – Vi rækker vore hænder frem

Kirkebøn/Fadervor

Velsignelse

Salme 29 – Spænd over os dit himmelsejl

Konkret forslag til aften-andagt:

Tema: Hvad vil det sige at være menneske?

Præludium

Velkomst + Bøn

Gud

Jeg har aldrig set et alvorligt træ.

Jeg har aldrig set en alvorlig fugl.

Jeg har aldrig set en alvorlig solopgang.

Jeg har aldrig set en alvorlig stjernenat.

Nej, det er som om skabningen ler på sin egen måde; - danser på sin egen måde.

Måske vi mennesker ikke forstår det – men det er som om hele skaberværket er én stor fest...

Hjælp os Gud til at se det.

Salme

Læsning: Genesis 1,1ff (i nyere oversættelse – i stedet for ”herske” – ”tage vare på”

Salme

Læsning: Sl. 8 i uddrag

Refleksion: Hvad vil det sige at være menneske?

Lille, sårbar, udsat – men også betroet et ansvar. Pippi: Den der er vældig stærk, må også være vældig rar. Løgstrup: Ansvar for den enkeltes liv... ansvar for den verden vi er sat i. Tredobbelt planetære krise – kan nemt føre til håbløshed. Men etikken fordrer noget af dig... Den enkelte *KAN* gøre noget. En dråbe i havet? Ja, men havet består af dråber.

Salme

Lystænding – for håb, for fremtid – som tak for det skabte

Bøn:

Gud, hold mine øjne åbne, så jeg ser håbet/glæden i verden.

Hold mine øjne åbne, så jeg glæder mig over dét du har skabt; over mennesker i mit liv; over kærligheden jeg møder og over venskabet jeg har

*Gud, hold mine øjne åbne, så jeg ser noget af dig i alt:
i mine børn, mine venner, min familie – og i dem jeg møder tilfældigt på min vej.*

*Ja, hold mine øjne åbne, så jeg ser gaverne fra dig:
æbler og korn, kartofler og mel; mennesker – at elske og holde af.*

Hør os når vi alle be'r:

Fadervor...

Velsignelse

Salme

Tekstforslag til gudstjeneste på Skabelsens Dag:

1. Mos. 1, 1-2,4 (Hele skabelsesberetningen)

Salme 8 (Skabelsen og menneskets status i den)

Salme 104, 24-30 (lovsang for skabelsen)

Kol. 1, 13-20 (skabelse og genløsning)

Joh. 1, 1-5 (Skabelsens Ord)

Eller Job 38 (Om skabelsens mysterium) (evt. forkortet: 38,1 + 38,16-19 + 38,36-38)

Acta 17, 24-31 (Areopagostalen)

Luk. 12, 35-44 (Årvågenhed og forvalterskab)

Forslag til kollekter og bønner:

Kristus, vor bror og frelser, verdens skaberord.

Alt begynder med dig det synlige og det usynlige, det forståelige og det uforståelige.

Du var lyset før mørket, i skabelsens mysterium og hvert eneste atom

Hvor verden falder hen, lyser du op

Det er for underfuldt til at vi forstår det

Men vi fornemmer lyset over marsken, lyset i skovens løv og lyset under nattens himmel.

Kristus, vor bror og frelser,

du blev som menneske verdens lys og åbnede vore sind for dit skaberord

Vi takker dig med alt, du har skabt

Som ordet genlyder du i stjerners og hjerners tåger

med klangen fra skabelsens ”bliv til”.

Vi kender til at være blinde og døve,

til ikke at sanse skabelsens sandhed og skønhed, når den danser lige for øjnene af os.

Før os ud af vores eget mørke og ind i dit lys,

hvor vi mærker dig åbne din hånd med gode gaver
og kan falde på plads i din fred.
Du som er begyndelsesordet til alt,
åbn vores øjne, ører og hjerte.
Læg dine ord på vores læber,
så vi kan takke dig og bede til dig
For du er mønsteret og meningen fra livets begyndelse,
nu og i al evighed
Amen

Indledningskollekt

Skaber Gud

du som skaber og bevæger verden på måder, vi kun aner.
Dit ansigt smiler uudgrundeligt tilbage hvor det først begyndte,
dengang du skabte alt det, vi ser i teleskoper og regner os baglæns til i dag.
Din væld er oceanisk og mere til,
og dit smil får livet til at brænde og blomstre,
som da du åndede liv i din første skabning.
Vi skælver, og så jubler vi,
når dit lys breder sig indeni og udenpå som fuglesang og torden.
Os skabte du i dit billede til at bevæge verden dér,
hvor den ligger i vore hænder.
Ånd ydmyghed og mod i os til at respektere vores niche og deltage i din skabelse.
Ånd opmærksomhed og taknemmelighed i os til at lovsynge dig i kor med solsort og poppel og alle,
som svarer deres skaber.
Ånd tro håb og kærlighed i os, så vi omsider åbenbares som dine børn, hvor skabelsen bryder frem
som solopgangen fra det høje.
Amen

Kirkebøn (forslag fra "Grøn kirke"):

Vor far i himlen!
Vi takker dig for din kærlighed, hvormed du altid følger og forfølger os.
Giv os kærlighed, mod og styrke til at stå fast på indsigt i din kærlighed og at gennemføre de
fornyelser, som klimaet og hele dit skaberværk kræver.
Vi beder dig for dine menigheder, for alle os som er din kirke,
at vi må samles på dit ord med frit mod og i håb til dig alene.
Bevar os alle i troskab mod dit ord,
og fri os fra grådighed og kortsynethed, der nedbryder jordens bæredygtighed og ødelægger klimaet.
Vi beder dig for vort land og folk,
for kongen og for vore politikere, embedsfolk og erhvervsledere,
for alle der har magt i Danmark
Hjælp dem og os alle at leve vort liv i ansvar og til at leve og handle så vi tager vare på de kommende
generationers fremtid og mangfoldigheden af liv på vores smukke jord.
Lad nadveren vise os vejen til fællesskab på tværs af generationer, køn og nationer.

Vi beder dig for hele den lidende verden
at du vil knytte os sammen og minde os om vort ansvar for hinanden.
Så beder vi dig for alle vore kære og for dem, der står os nær.
Følg du dem, og følg du os på alle vore veje.
Drag du os altid tilbage til dig, når vi farer vild.
Vær du fred og velsignelse for os og vore døde, nu og i al evighed.
Amen.

Desuden henvises til:

Holger Lissner: Kollektor og bønner, side 162-163
Gudstjenestens Bønner I, side 133-135
Gudstjenestens Bønner II, side 92-104 og 270-278
Himlen i mine fodsåler, side 116-127

Et konkret prædikentema: Træet

Forslag til tekster:

1. Mos. 2, 5-9: Dengang Gud Herren skabte jord og himmel, var der endnu ingen buske på jorden, og ingen planter var spiret frem, for Gud Herren havde ikke ladet det regne på jorden, og der var ingen mennesker til at dyrke agerjorden, men en kilde brød frem af jorden og vandede hele agerjorden. Da formede Gud Herren mennesket af jord og blæste livsånde i hans næsebor, så mennesket blev et levende væsen.

Gud Herren plantede en have i Eden ude mod øst, og der satte han det menneske, han havde formet. Gud Herren lod alle slags træer, der var dejlige at se på og gode at spise af, vokse frem af jorden, også livets træ midt i haven og træet til kundskab om godt og ondt.

Joh. 15,1-8: Jeg er det sande vintræ, og min fader er vingårdsmænden. Hver gren på mig, som ikke bærer frugt, den fjerner han, og hver gren, som bærer frugt, den renses han, for at den skal bære mere frugt. I er allerede rene på grund af det ord, jeg har talt til jer. Bliv i mig, og jeg bliver i jer. Ligesom en gren ikke kan bære frugt af sig selv, men kun når den bliver på vintræet, sådan kan I det heller ikke, hvis I ikke bliver i mig. Jeg er vintræet, I er grenene. Den, der bliver i mig, og jeg i ham, han bærer megen frugt; for skilt fra mig kan I slet intet gøre. Den, der ikke bliver i mig, kastes væk som en gren og visner; man samler dem sammen og kaster dem i ilden, og de bliver brændt. Hvis I bliver i mig, og mine ord bliver i jer, så bed om, hvad I vil, og I skal få det. Derved herliggøres min fader, at I bærer megen frugt og bliver mine disciple.

Mat. 13, 31-32: Han fortalte dem en anden lignelse: »Himmeriget ligner et sennepsfrø, som en mand tog og såede i sin mark. Det er mindre end alle andre frø, men når det vokser op, er det større end alle andre planter og bliver et helt træ, så himlens fugle kommer og bygger rede i dets grene.«

Joh. Å 2,7: Den, der har øre, skal høre, hvad Ånden siger til menighederne. Den, der sejrer, vil jeg give at spise af livets træ, som står i Guds paradys.

Rom. 11, 17-18: Men når nogle af grenene blev brækket af, og du, som er en gren af et vildt oliventræ, er blevet podet ind blandt grenene og også får af saften fra det ægte træs rod, så skal du ikke hovere

over de andre grene; og hvis du gør det, så husk på, at det ikke er dig, der bærer roden, men roden, der bærer dig.

Prædikeninspiration: *Træet har helt fra de første tider betydet noget særligt for mennesket. Når der fødes et barn i en familie, siger vi ofte, at det er det sidste skud på stammen.*

Og når slægtens generationer skal beskrives, sker det tit i form af et træ, et stamtræ.

Det er en vigtig grundlæggende følelse at høre hjemme. Men vi er podet ind på endnu et stamtræ: Guds træ - i Guds familie. Livets træ, hvis stamme er Jesus Kristus.

Du skal plante et træ

I sangen "Du skal plante et træ" tager Piet Hein udgangspunkt i en betragtning om, at vi alle skal gøre én gerning, der bærer ud over vores eget liv, og som lever videre, når vi er døde. Vi skal billedligt talt plante et træ. Jævnfør myten om Martin Luther, hvor han skal have svaret "Jeg vil plante et træ" på spørgsmålet om, hvad han ville gøre, hvis verden gik under i morgen. Håbet skal holdes i live, for så længe, der er liv, er der håb.

Noter fra et foredrag af Preben Kok, på Holstebro sygehus (uddrag fra en prædiken til H3K, 2019)

I januar står æbletræet nøgent og livløst hen, ja man kunne næsten tro at det ganske dødt! Man burde fælde det. Men vi ved bedre, og således venter vi – venter på, at der vil komme liv ud af det døde. Helt uden at vi gør fra eller til! Intet kan vi gøre. Ligesom et menneskebarn – kommer til verden – af intet. Livet bliver til under en moders hjerte – hvor det vokser for at blive parat til at komme til verden, vi venter (salme 139,13-16)

I forårets lune vinde, der vil også saften suse i det livløse æbletræ og grenene vil sætte knop og blomstre – og det er mageløst i duft, farve og beruselse, det er på sit absolutte højdepunkt. Giver vi os til at spise af æbletræets blomster, så skal der uendelige mange af de fine blomsterblade og knopper til at mætte vores mave. Blomstringen varer kun så kort en tid – så må træet afblomstre – og umiddelbart efter afsættes der i de små blomsterstande frugt – bitte små hårde æbler. Æbler, der skal have tid til at vokse sig til – blive saftige og fulde af kraft! Kommer vi tilbage ved efterårstid – ja, så finder vi de store frugter på træernes grene. Og så skal ikke mange æbler til – før vi mærker mætheden i vores mave!

Bogforslag: Auður Ava Ólafsdóttir: "Eden"

Den midaldrende lingvist Alba køber et stykke jord for at plante træer og omdanne en gold ødemark til en paradisiske have. Til læsere af islandsk litteratur og romaner om menneskets forhold til naturen og den truende klimakrise.

Til en "alvorlig" andagt:

"Der er intet nyt under solen", hedder det i *Prædikerens Bog (1,2/3)*. Men det står ikke længere uimodsagt: Det historisk "nye" er at jorden er under ødelæggelse. Solen lys er formørket – morgendagen ser ikke længere lys ud.

Mennesket er ikke blot en trussel mod sig selv. Det er en trussel mod selve skaberværket. Vi er i færd med at afskære os fra vores ophav. Vi er på vej til at lægge jorden øde. Men når forbindelsen til solens lys er brudt, hvorfra må lyset så komme?

Symbolhandlinger

Før gudstjenesten:

- Medbring lidt frugt eller grønt fra skoven eller haven, som kan bæres ind i kirken under postludium.
- En flot pyntet kirke, som stråler af taknemlighed over alt det skabte.

Under gudstjenesten (kan også bruges efter):

- Plante løg eller så karse. Løget kan også gives ved udgangen, så de tages med hjem og plantes i haven.
- Tag et frø efter altergangen og så i en skål med jord. 14 dage efter tages et billede af de spirede "mikrogrønt" og lægges på SoMe (huske at vande dem).
- Skrive takke bønner. Kan evt. lægges i en skål og frembringes samlet under kirkebønnen med: Gud, vi er dig taknemmelige for så meget. Tak for alt det vi har skrevet her...
- Skab noget kreativt (evt. over temaet, hvad er du glad for at Gud har skabt): fyrfadsstage, modellervoks, tegne eks. på krympeplast, ler. Fokus her er skaberglæde og taknemmelighed for skaberværket.
- "Takkevæg" eller "takketræ med taknemmeligheds blade" - med opslag, der udtrykker taknemmelighed.

- Efter gudstjenesten:
- Plukke blomster og give videre (hvis man har et stykke jord med vilde blomster eller en del af kirkegården, som er lagt om til det)
- Lave insekt hoteller
- Basar bagefter med salg/aktioner over donerede "hjemmeavl"
- Dele (barrods) træ-stiklinger ud til alle kirkegængere på vej ud af kirken.
-

Salmer og sange:

Salmeeksempler fra DDS:

- 4 – Giv mig, Gud, en salmetunge
- 13 – Måne og sol
- 15 – Op, al den ting
- 17 – Almægtige og kære Gud (evt. udvalgte vers)
- 28 – De dybeste lag i mit hjerte
- 29 – Spænd over os dit himmelsejl
- 121 – Dejlig er jorden
- 235 – Verdens igenfødsel
- 290 – I al sin glans nu stråler solen
- 330 – Du, som ud af intet skabte
- 367 – Vi rækker vore hænder frem
- 368 – Vintræ og grene og frugt hører sammen
- 369 – Du, som gir os liv og gør os glade
- 392 – Himlene Herre
- 596 – Kender du den livsens kilde
- 720 – Som året går
- 722 – Nu blomstertiden kommer

725 – Det dufter lysegrønt af græs
726 – Gak ud, min sjæl, betragt med flid
727 – Gud, du fra dine de herlige højeloftssale
728 – Du gav mig, o Herre, en lod af din jord
730 – Vi pløjede og vi så'de
731 – Nu står der skum fra bølgetop
748 – Nu vågne alle Guds fugle små
750 – Nu titte til hinanden de favre blomster små

Fra 100 Salmer:

809 – Du lagde i det mindste frø
805 – Når æbletræets hvide grene (936 i "151 Salmer")
813 – Solen begynder at gløde
864 – Må di vej gå dig i møde (921 i "151 Salmer")
Fra afsnittet "Skaberværk, tak og bøn" nr. 865 – 881

Fra Højskolesangbogen (19. udgave):

104 – Du skal plante et træ
138 – Moder jord
142 – Livstræet
158 – Vidunderligt tænkt / Ikke et sandkorn (871 i "151 Salmer")
371 – Mørk er november

Salmer fra www.salmer.dk hvoraf nogle også kan findes andre steder:

Den Gud, der skabte lyset
Herre, vi tror, at i alt hvad du skabte
Ikke et sandkorn (vidunderligt tænkt) fra Højskolesangbogen

For børn:

"Jordens dyr" (fra "Vi fylder verden med lyd"). Bevægelsessang til børn 1 – 5 år.
"Jeg kan hoppe højt" (fra "Syng med") – Sang om hvad kroppen kan, med bevægelse til
"Hvem skabte stjernerne" (fra "Syng med") – Gentagelsessang/Ekkosang med fagter til mindreårige børn

Fra www.salmer.dk - under fanen: "børn":

"Alt det mindste, som Gud skabte" – Fin lille sang med meget simple fagter
"Elefantsangen" – Bevægelsessang til alle børn
"Hvem skabte stjernerne" – Gentagelsessang/Ekkosang med fagter til mindreårige børn
"Jeg kan hoppe højt" – Sang om hvad kroppen kan, med bevægelse til
"Lyset er kommet" – Fin og simpel tekst til børn, som kan læse
"Vi ser forskellige ud" – Fagtesang med forskellige vers og ekko-omkvæd
"Må din vej" kan synges med fagter og god til udgangssang (921 i "151 Salmer")

Præ- og postludier:

Her kommer nogle forslag til præ- og postludium til Skabelsens Dag - alle overkommelige stykker for selv ikke erfarne organister:

Uden pedal:

J.S. Bach: Schafe können sicher weiden (arr. Andrew Gant i "The Essential Organist for Manuals. 70 enormously popular pieces").

Edward Elgar: Chanson de Matin (arr. Colin Hand i "The Essential Organist for Manuals. 70 enormously popular pieces").

Edvard Grieg: Morgenstemning fra Peer Gynt (arr.: Richard Lloyd i "The Essential Organist for Manuals. 70 enormously popular pieces").

Gustav Holst: Tema fra Jupiter (i "The Essential Organist for Manuals. 70 enormously popular pieces").

G.F. Händel: Air, bourrée and coro fra The Water Music (arr. Christopher Tambling i "The Essential Organist for Manuals. 70 enormously popular pieces").

G.F. Händel: Where'er you walk (arr. Andrew Moore i "The Essential Organist for Manuals. 70 enormously popular pieces").

Edward MacDowell: To a wild Rose (arr. Alan Ridout i "The Essential Organist for Manuals. 70 enormously popular pieces").

W.A. Mozart: Alleluia fra Exultate Jubilate (arr. Adrian Vernon Fish, adapted by Richard Lloyd i "The Essential Organist for Manuals. 70 enormously popular pieces").

Camille Saint-Saëns: Svanen fra Dyrenes karneval (arr. Alan Ridout, adapted by Richard Lloyd i "The Essential Organist for Manuals. 70 enormously popular pieces").

Jean Sibelius: Tema fra Finlandia (adapted by Richard Lloyd i "The Essential Organist for Manuals. 70 enormously popular pieces").

Diverse satser fra Antonio Vivaldis De fire årstider (i "The Essential Organist for Manuals. 70 enormously popular pieces").

Med pedal:

Harold Arlen/E.Y. Harburg: Over the Rainbow (arr. Göte Widlund i "Lux nova II")

Erling D. Bjerno: Orgelkoral over Op, al den ting, som Gud har gjort (i Danske orgelkoraler. 303 koralbearbejdelser, bd. 3)

Ted og Kenneth Gärdestad: Himlen är oskyldigt blå (arr. Göte Widlund i "Lux nova II")

George og Ira Gershwin/Du Bose og Dorothy Heyward: Summertime (arr. Göte Widlund i "Lux nova II")

Edvard Grieg: Morgenstemning fra Peer Gynt (arr. Göte Widlund i "Lux nova")

Edvard Grieg: Våren (arr. Göte Widlund i "Lux nova II")

Lars-Erik Larsson: Romance fra Pastoralsuite (arr. Göte Widlund i "Lux nova II")

Peter Lundblad: Ta mej till havet (arr. Göte Widlund i "Lux nova")

Ulf Lundell: Öppna landskap (arr. Göte Widlund i "Lux nova")

Pererik Moraeus: Koppången (arr. Göte Widlund i "Lux nova")

Carl Nielsen: Tågen letter (arr. Göte Widlund i "Lux nova")

Svante Pettersson/Arthur Nilsson: Gotländsk sommarnatt (arr. Göte Widlund i "Lux nova II")

Evert Taube: Så skimrande var aldrig havet (arr. Göte Widlund i "Lux nova")

Erna Tauro/Tove Jansson: Höstvisa (arr. Göte Widlund i "Lux nova II")

Antonio Vivaldi: 1. og 2. sats fra Foråret fra De fire årstider (arr. Göte Widlund i "Lux nova II")

George David Weiss/George Douglas: What a wonderful world (arr. Göte Widlund i "Lux nova")

Om stykkerne skal bruges som præ- eller postludium må afhænge af den konkrete tjeneste.